

SVANESØEN

Peter Tjajkovskij

Musikhistorie

I 1873 blev Tjajkovskij af Moskva-operaen bedt om at skrive musik til balletten Svanesøen. Ballettens handling bygger på et gammelt russisk eventyr af samme navn.

Handling

Den afholdte prins Siegfried fylder 21 år, og han har af sin mor, dronningen fået en armbrøst i fødselsdagsgave. Alt er såre godt, dog med undtagelse af ét: Dronningen har bedt ham om at finde sig en kone blandt de seks prinsesser, hun har inviteret til hans fødselsdagsbal om aftenen. Siegfried mener derimod, at han ikke er klar til at gifte sig endnu. Sammen med sine venner tager han ned til den nærliggende skovsø. Vennerne har hørt, at der skulle befinde sig nogle sæere hvide fugle ved søen, og da selskabet når frem til søen, er tusmørket ved at sænke sig.

Pludselig ser de noget hvidt bevæge sig mellem træerne, og al snak og latter forstummer. Prinsen lader de andre blive tilbage og følger alene efter for ikke at skræmme fuglene. Han udvælger sig den smukkeste svane, spænder armbrøsten og er klar til at skyde. Men da sker der noget mærkeligt. Lige da hans udvalgte svanes fødder rører søbredden, bøjer den hovedet, folder vingerne tæt ind til kroppen og forvandler sig. Ud af den skinnende, bløde fjederham træder en ung, smuk pige. Også de andre svaner rundt om hende forvandler sig efterhånden som de når søbredden. De kaster deres glitrende fjer af sig, som var det tøj, de ikke mere ønsker at gå med rejser sig som yndefulde, unge piger. Dog ikke så smukke, som den første. Med bankende hjerte løber Siegfried frem mod den smukke, men hun er bange og flygter fra ham. Han kalder roligt på hende, men i det samme tuder en hæs ugle fra et træ. Siegfried kaster armbrøsten fra sig, og endelig står hun stille og lytter til ham. Han fortæller hende, at hun ikke skal være bange for ham, han vil ikke gøre hende fortræd. Derimod vil han gerne vide, hvad det er for nogle sæere ting, der sker ved søen. Hun fortæller, at hun er Prinsesse Odette. Hun har afvist den onde troldmand Rothbart, og som hævn har han forvandlet hende og hofdamerne til svaner. Om natten er de mennesker, men så snart solens stråler rammer dem, forvandles de til svaner. Siegfried vil vide, om denne forbandelse ikke kan ophæves. Igen tuder uglen i mørket. Odette tysser på ham og fortæller, at Rothbart våger over dem dag og nat i skikkelse af en ugle. Men prinsen vil vide, hvorledes forbandelsen kan ophæves, og Odette fortæller ham, at hvis et menneske, der aldrig før har elsket, trofast vil elske hende og aldrig bryder sit løfte, hæves forbandelsen. Siegfried fortæller hende glad, at hun så snart bliver fri, for han er den person, der kan ophæve forbandelsen. Han vil sværge at være tro med hende hele livet. I det samme høres et sus af vinger og en kæmpemæssig ugle styrter sig ind imellem dem med fremstrakte kløer og gule øjne. Siegfried griber sin armbrøst og vil skyde, men Odette kaster sig ind foran ham og fortæller, at hvis han dræber troldmanden, dræber han også hende. Så sindrig er forbandelsen lavet, at Odettes og troldmandens skæbner er bundet sammen. Siegfried kaster armbrøsten fra sig, men uglen blænder dem begge og får fat i Odette. Hun råber til prinsen, at han skal gå. I det samme bliver alt stille, og svanerne er igen på

søen. Prinsen tager hjem, ulykkelig men fast besluttet på, at han vil bekæmpe troldmanden og have Odette. Han deltager i ballet men føler, han befinder sig i en drøm. Han danser med de 6 prinsesser men fortæller sin mor, at valget af hustru må vente. Pludselig gjalder en trompetfanfare, balsalens døre går op, og herolden melder, at Ridderen af Den Sorte Svane og hans datter er på vej. Ind i salen træder ridderen og datteren, der er klædt i sort fløjl, og i håret glitrer et diadem af diamanter.

Med stor glæde går prinsen ned for at modtage gæsterne. Han har nemlig i datteren genkendt sin elskede Odette. Han opdager i sin glæde ikke, at Ridderen er Rothbart, der med sine magiske evner har fået sin datter Odile til at ligne Odette på en prik. Prinsen danser hele aftenen med Odile, og hun følger ham så yndefuldt som en svane. Hendes blik er fuldt af kærlighed og Rothbart væver et spind af magi, der får dem tættere og tættere sammen. Siegfried ser ikke de hvide vinger, der fortvivlet igen og igen slår mod ruden. Da dansen er forbi, tager Rothbart Odiles hånd og lægger den i prinsens. Han siger, at det er en stor ære for Odile, at prinsen nærer så stor en beundring for hende, og at hun kan blive hans, hvis han vil sværge hende evig troskab og elske hende i evighed. Prinsen sværger, og i det samme forvandles Odile til en ond og grusom rovfugl, der med spottende latter flyver ud fra balsalen sammen med sin far. Siegfried bryder sammen og opdager den hvide svane uden for vinduet, hans elskede, ægte Odette. Vild af sorg over at have brudt sin ed flygter han ud i natten ned til søen, hvor Odette ligger sammen med de andre svaner. Hun græder og vender sig bort fra ham. Hun tror, at han har bedraget hende, men han fortæller den rette sammenhæng om bedraget, skabt af Rothbart. Nu ved de, at de har tabt, trods deres stærke kærlighed til hinanden. Forbandelsen kan ikke ophæves. Men de kan dø sammen og på denne måde blive forenet og samtidig udslette troldmanden og hans ondskab. De løber hånd i hånd ned mod søen. Et vildt skrig forfølger dem gennem luften, skarpe kløer og næb forsøger at drive dem fra hinanden - men forgæves. De kaster sig tæt sammenklyngede i søen, og den uhyggelig fugl skriger og tumler ned igennem den tomme luft. Til sidst falder den ned på søbredden, som en ynkelig bunke døde fjer. Således bliver troldmandens magt brudt, og det siges, at de to elskende vil leve lykkeligt sammen i deres hemmelige verden under vandet i Svanesøen.

Til koncerten skal vi høre 3 danse fra Svanesøen, nemlig Svanernes dans fra 2. akt, Spansk dans og Ungarsk dans. Czardas fra 3. akt.

Svanernes dans

I 2. akt er prins Siegfried i handlingen nået ned til søen sammen med sine venner og har opdaget svanerne. Han har overværet Odettes forvandling fra svane til menneske, og gennem sin samtale med hende har han fået kendskab til den onde forbandelse, der hviler over hende. Efterhånden ankommer flere svaner, og fire af de yngste danser en pas de quatre.

Forslag til arbejdsopgaver

1. Fortæl eleverne eventyret om Svanesøen og balletten. Har de selv kendskab til balletmusik eller operamusik, der er bygget op over et gammelt sagn eller eventyr?
2. Hvorledes ville eleverne komponere musik, der skulle beskrive: Prinsen, Odette og svanerne, Rothbart, stemningen ved søen? Hvilke instrumenter

- eller instrumentgrupper ville de anvende? Dynamik og dynamiske virkemidler? (Auditive billeder).
3. Hvilke farver ville de bruge, hvis de skulle male tilsvarende billeder?
  4. Diskutér om der er en forbindelse mellem klangfarver og visuelle farver.
  5. Lyt til Svanernes dans IV
  6. Hvor mange dele er dansen opdelt i? Er der gentagelser? Hvilke?
  7. Hvad kaldes denne form? ABA + coda.
  8. Hvilke instrumenter spiller A-delens tema? Træblæserne.
  9. Hvilket instrument spiller i A-delen basstemmen? Fagotten.
  10. Hvilke instrumenter spiller B-delens tema? Strygerne.
  11. Hvilken stil har dansen? Er det tango – samba – hip-hop? Er det en let dans - tung?
  12. Er musikken "sjov"? Hvorfor? Hvad gør den "sjov"?
  13. Prøv at lave koreografi til en dans, der følger musikken både i form og stil.
  14. Har man tid kunne eleverne få mulighed for at male billeder af de dansende svaner eller af andre scener fra eventyret.

Spansk dans og Ungarsk dans. Czardas fra 3. akt

Her befinder vi os på slottet til prinsens fødselsdagsbal. De 6 prinsesser, der skulle være emner for at blive prinsens hustru, har præsenteret sig gennem hver sin dans, og nu følger optrin med danse fra forskellige lande.

Spansk dans

1. Fortæl eleverne, hvor vi nu befinder os i handlingen.
2. Lad dem lytte til Spanske dans uden forudgående kommentarer.
3. Lad eleverne beskrive dansen. Hvilke instrumenter bemærker de?
4. Hvilket land kunne dansen stamme fra?
5. Hvor mange dele er dansen opbygget i? Beskriv hvad der sker i "halen".
6. Klap rytmen.
7. Lav skitser til spanske dragter, som balletdanserne kunne have på til dansen.

Kommentarer: Dansen indledes med et Interlude, der præsenterer temaet. Dansens form er: AA BBBB Coda. B-delen stiger i intensitet frem til den temperamentsfulde Coda.

Ungarsk dans. Czardas

1. Lad eleverne lytte uden forudgående kommentarer.
2. Lad eleverne beskrive dansen. Hvilke instrumenter bemærker de? Strygere? Harpe?
3. Hvilket land kunne dansen stamme fra?
4. Hvor mange dele er dansen opbygget i? Beskriv stemningen i de forskellige dele.
5. Hvad sker der med tempoet, når Czardas sætter ind?

Der findes en del indspilninger med uddrag fra Svanesøen, hvor de pågældende tre danse findes. I bogen Kathrine til koncert findes eventyret og en CD med Svanernes dans og eventyret indtalt.